

פעילות בית המכס בנמל התעופה בן גוריון למניעת הברחות

תקציר

מינהל המכס שברשות המסים בישראל אחראי להבטחת חוקיות היבוא והיצוא בתחנות המכס ולמניעת הברחות. בית המכס בנמל התעופה בן גוריון (להלן - נתב"ג) פועל לאכיפת החוק הן לגבי יבוא ויצוא מסחרי והן לגבי סחורות וטובין המצויים במיטלטליהם של הנוסעים הנוחתים בנתב"ג. על פי נתוני רשות המסים בישראל (להלן - רשות המסים), בשנת 2012 התקבלו בבית המכס נתב"ג כ- 780,000 רשימוני יבוא וכ- 653,000 רשימוני יצוא. בשנת זו עברו באולם הנוסעים בנתב"ג כ- 12.5 מיליון נוסעים נכנסים ויוצאים. בית המכס נתב"ג מונה 22 יחידות שבהן מועסקים כ- 200 עובדים.

פעולות הביקורת

בחודשים פברואר-ספטמבר 2012 בדק משרד מבקר המדינה את תהליכי העבודה של בית המכס נתב"ג בהקשר של מניעת הברחות. כמו כן נעשתה ביקורת מעקב בנושא הסדרת מעמד ופעילות היחידות למניעת הברחות טובין וסמים (להלן - יס"ם), שפורסמה בדוח שנתי 59 של מבקר המדינה (2009) עמ' 241-249.

עיקרי הממצאים

1. רשות המסים לא הסדירה את מעמד היס"ם, במצב זה פחתו התפיסות של הברחות סמים.
2. אף שלעובדי היס"ם בבית המכס נתב"ג אין הכשרה לפעול כחוקרים, הם מנהלים חקירות שוטפות.
3. יחידת המודיעין בבית המכס נתב"ג לא נקטה יזמה להשיג מידע בתחום הברחות הסמים.
4. היס"ם בנתב"ג אינה מבקשת מידע מודיעיני לפני מבצעים לסיכול הברחות שהיא עורכת; והיא אינה מכינה דוח סיכום הכולל הסקת מסקנות ונושאים לשיפור.
5. בחלק מהבקשות למסירת מידע בנושאי סמים שנשלחו מהמשטרה לרשות המסים נמשך הטיפול כשלושה שבועות ויותר.
6. יחידת המודיעין אינה מבקשת דיווח על תוצאות המידע שהעבירה. לפיכך היא אינה מסוגלת לתחקר ולהסיק מסקנות ליעול פעולתה.
7. בית המכס נתב"ג אינו מוסר מידע למס הכנסה על תפיסות מסחריות של הברחות טובין, אף שהדבר יכול לתרום להרחבת רשימת הנישומים ולחייבם במס.

8. לא טופלו כל ההיבטים הקשורים לקטינים שנתפסו בהברחות טובין בכמויות מסחריות. הדבר עלול ליצור תמריץ לשימוש בקטינים להברחות.

9. בטרקלין המיועד בעיקרו, לאנשי עסקים, אין הפרדה בין הנוסעים ובין מקבלי הפנים; כמו כן, אין ליחידת הבדקים בבית המכס נתב"ג תנאים ואמצעים נאותים לביצוע הבדיקות הנדרשות של הנוסעים וכבודתם.

סיכום והמלצות

על בית המכס נתב"ג מוטלת האחריות למנוע הברחות של טובין, סמים, כסף ואמצעי לחימה. בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה כמה ליקויים בפעילות בית המכס. על רשות המסים לתקן ליקויים אלה ולשפר את ההרתעה של בית המכס נתב"ג בכל הנוגע למניעת הברחות. כמו כן על רשות המסים לבחון אם היעדים שנקבעו בהחלטת הממשלה בנוגע להקמת יחידה למניעת הברחות סמים הושגו במלואם.

משרד מבקר המדינה ממליץ לנקוט פעולות אכיפה נגד מי ששיגרו קטינים להברחות טובין בכמויות מסחריות ומשנדרש גם נגד הקטינים עצמם, כדי למנוע תמריץ לשימוש בקטינים להברחות.

מבוא

מינהל המכס שברשות המסים בישראל (להלן - מינהל המכס), אחראי בין היתר להבטחת חוקיות היבוא והיצוא, באמצעות שמונה בתי מכס השמים דגש בפעילותם על מניעת הברחות. עם בתי המכס האלה נמנה גם בית המכס בנמל התעופה בן גוריון (להלן - נתב"ג).

על פי נתוני רשות המסים בישראל (להלן - רשות המסים), התקבלו בבתי המכס בשנת 2011 כ-1.425 מיליון רשימוני יבוא וכן כ-830,000 רשימוני יצוא - כ-750,000 מרשימוני היבוא וכ-630,000 מרשימוני היצוא התקבלו בבית המכס נתב"ג. בשנה זו היו בנתב"ג 90,250 טיסות נכנסות וטיסות יוצאות, שבהן טסו כ-12.2 מיליון נוסעים. בשנת 2012 התקבלו בבית המכס נתב"ג כ-780,000 רשימוני יבוא וכ-653,000 רשימוני יצוא. בשנת זו עברו באולם הנוסעים בנתב"ג כ-12.5 מיליון נוסעים נכנסים ויוצאים. בית המכס נתב"ג מונה 22 יחידות, שבהן מועסקים כ-200 עובדים.

בחודשים פברואר-ספטמבר 2012 בדק משרד מבקר המדינה את תהליכי העבודה של בית המכס נתב"ג בהקשר של מניעת הברחות. כמו כן נעשתה ביקורת מעקב בנושא הסדרת מעמדין ופעילותן של היחידות למניעת הברחת טובין וסמים (להלן - יס"ם), שפורסמה בדוח שנתי 59ב של מבקר המדינה (2009) עמ' 241-249. הביקורת העלתה כמה ליקויים, כמפורט להלן.

יס"ם

1. בהחלטת הממשלה 3328 מיוני 1994 נקבע כי במינהל המכס תוקם יחידה למניעת הברחות סמים, וכי היא תפעל באזורי הפיקוח של המכס ובשיתוף פעולה מלא עם המשטרה. בהחלטת הממשלה נקבע כי היחידה למניעת הברחות סמים תפעל במישור הארצי ותפעיל שלוחות בכל מעברי הגבול. במאי 1995 הוקם במינהל המכס "מטה הסמים", וזה הפעיל יחידות למניעת הברחות סמים בנתב"ג ובנמלי הים - חיפה, אשדוד ואילת. במאי 2002 החליט מינהל המכס כי היחידות למניעת הברחות סמים יאוחדו עם יחידות המכס המיוחדות שבכל בית מכס ליחידה אחת - יחידת סמים מכס (להלן - יס"ם), ונקבע כי כל יחידה חדשה כזו תשמש זרוע האכיפה של בית המכס שבו היא פועלת. המשימה למניעת הברחות סמים הוטלה אפוא כמשימה נוספת ולא דווקא העיקרית, על יחידות במכס שעוסקות בנושאים מגוונים. עקב כך פחתו תפיסות הסמים של רשות המסים ביותר ממחצית.

משרד מבקר המדינה הביע את דעתו עוד בדוח שנתי 59 של מבקר המדינה מ-2009¹ כי יש לתת את הדעת בהקדם לירידה בתפיסות הסמים, כדי לפעול למניעת הברחות סמים על הנזק הרב הכרוך בכך.

על פי ההמלצה בדוח שנתי של מבקר המדינה משנת 2009 הקימה רשות המסים ועדה בנושא המלחמה בהברחות הסמים. הוועדה החלה את עבודתה במרץ 2008 ונקבע כי תגיש את מסקנותיה עד 1.5.08. אולם הוועדה לא המציאה את מסקנותיה, והנושא נזנח.

משרד מבקר המדינה, שב ומעיר לרשות המסים להסדיר את פעילות היס"ם ובכלל זה גם היחידה בנתב"ג, כדי לתת מענה הולם להברחות הסמים, לאלתר.

2. ביצוע של חקירות פליליות רחבות היקף בידי מי שלא הוכשר לכך יכול לפגוע בחקירה, עד כדי אי-הגשת כתב אישום נגד החשודים.

הביקורת העלתה כי לעובדי היס"ם בבית המכס נתב"ג יש רק סמכות תשאול וחקירת חשודים, אך אין להם סמכות והכשרה לשמש חוקרים ולבצע חקירות מקיפות. למרות זאת עובדי היס"ם מבצעים לעתים חקירות רחבות היקף.

רשות המסים השיבה למשרד מבקר המדינה במרץ 2013 כי החליטה שכל מי שעוסקים בהליך הפלילי, ובהם עובדי היס"ם, יעברו השתלמות מקצועית בתחום החקירות.

3. ביוני 2009 קבעה סגנית בכירה של היועץ המשפטי של רשות המסים נוהל לתיעוד חקירה, המבוסס על האמור בחוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב-2002. על פי הנוהל, חקירת חשוד בעברה שהיא בחזקת פשע שהעונש עליה הוא עשר שנים ויותר, תלווה בתיעוד חזותי. יס"ם נתב"ג מטפלת בהברחות כסף במסגרת אכיפת החוק לאיסור הלבנת הון, התש"ס-2000 (להלן - חוק איסור הלבנת הון), וכן בהברחות סמים. מדובר בעברות שהן בחזקת פשע, ועל כן יש צורך בחדר חקירות שיש בו אמצעי תיעוד חזותי.

ואולם בבית המכס נתב"ג אין חדר חקירות כזה. החקירות נעשות בחדר רגיל שבו לא ניתן לשמור על הפרטיות של הנחקרים, והם חשופים בו לעיני כל מי שמזדמן למקום.

1 מבקר המדינה, דוח שנתי 59 (2009), בפרק "פעולות למניעת הברחות של טובין", עמ' 241.

רשות המסים ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה כי "חוקרי היס"ם אינם אמורים לחקור עבירות שהעונש עליהן הוא עשר שנות מאסר ומעלה (עבירות לפי סעיף 3א לחוק איסור הלבנת הון). אם מתברר במהלך התשאול הראשוני כי עולה חשד לעבירה כאמור, יחידת היס"ם אמורה להעביר את החקירה לידי מחלקת החקירות שעובדיה הוכשרו והוסמכו לניהול חקירות מסוג זה... באשר לניהול חקירות ותשאולים המתבצעים על ידי חוקרי היס"ם בנתב"ג בתנאי שטח שאינם נאותים לביצוע חקירות, הרשות תפעל למציאת פתרון הולם לבעיה".

משרד מבקר המדינה מעיר, שבמרבית המקרים מחלקת החקירות של רשות המסים אינה מטפלת בעברות מס שמגלים עובדי היס"ם בנתב"ג, מכיוון שמדובר בעבירות שסכומי המס נמוכים (על פי נוהלי רשות המסים, יחידות החקירות מטפלות במקרי העלמות מס בסכומים גבוהים). נוסף על כך, ספק אם יהיה יעיל להפסיק באמצעותו מהלך של חקירה ולהעבירו לגורם אחר. על כן יש חשיבות למציאת פתרון הולם לבעיית מקום ביצוע החקירות.

4. על פי תכנית העבודה של בית המכס נתב"ג, על היס"ם לבצע בכל רבעון שישה מבצעים לפחות: שלושה מבצעים לאיתור הברחות טובין ושלושה לאיתור הברחות סמים.

בבדיקת משרד מבקר המדינה הועלה כי: (א) היס"ם פועלת ללא הכנה מודיעינית, ופעולותיה הן בעיקרן אקראיות (לגבי מצב יחידת המודיעין בנתב"ג, ראו בהמשך); (ב) לאחר מבצע, היס"ם אינה מקיימת תחקיר לצורך הסקת מסקנות והפקת לקחים.

רשות המסים ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה כי הם מפתחים מערכת ממוחשבת שבין היתר תסייע להפקת לקחים והפצת ידע בין היחידות השונות שמבצעות חקירות.

היתרים למסירת מידע

בחוקי המס נקבעו הוראות בדבר חובת הסודיות ואי-גילוי של מידע. מנהל רשות המסים אצל את הסמכות לאשר מסירת מידע לסמנכ"ל בכיר לחקירות ומודיעין. על פי נוהל רשות המסים, גוף חיצוני המבקש ממנה מידע צריך להגיש בקשה מפורטת ובה הסברים על נחיצות המידע. כאשר המשטרה מגישה לרשות המסים בקשה למידע על הברחות סמים - יש לטפל בבקשה בהקדם האפשרי, כדי שיהיה אפשר לעצור את העבריינים.

עוד בדוח מבקר המדינה משנת 2008² צוין כי "ממועד הגשת הבקשה האמורה ועד למועד קבלת האישור למסירת מידע עוברים בדרך כלל כחמישה ימים, וחל עיכוב הפוגע בחקירות ובשיתוף פעולה עם המשטרה". רשות המסים מסרה בתשובתה מדצמבר 2008 כי "יש לפעול מול משטרת ישראל ולארגן נוהל מסודר בכל הקשור להעברת ידיעות בזמן אמת, נוהל שיביא לשיפור מערך היס"ם וגידול בהיקף תפיסות הסמים".

משרד מבקר המדינה בדק 27 בקשות להיתרים למסירת מידע בנושאי סמים שנשלחו ממשטרת ישראל למטה הסמים שברשות המסים מינואר עד אוגוסט 2012. הבדיקה העלתה כי חלה הרעה בתחום זה: בשישה מקרים נמשך הטיפול בקבלת ההיתר בין 14 ל-20 ימים; בחמישה מקרים נמשך הטיפול בין 21 ל-30 ימים; ובארבעה מקרים נמשך הטיפול יותר מ-30 ימים.

2 מבקר המדינה, דוח שנתי 59ב (2009), בפרק "פעולות למניעת הברחות של טובין", עמ' 241.

משטרת ישראל ציינה לפני משרד מבקר המדינה כי לעתים היא אינה מבקשת מרשות המסים מידע שנדרש לה למאבק בהברחות סמים. זאת משום שההיתר למסירת המידע אינו מתקבל בזמן סביר, ולעתים הוא מגיע כאשר הוא כבר אינו נחוץ.

משרד מבקר המדינה מעיר לרשות המסים כי עליה להסדיר באופן מידי את משך הטיפול בבקשות למסירת מידע. כמו כן, מומלץ לשקול להקים צוותי חקירה משותפים לרשות המסים ולמשטרת ישראל, לשם הגברת השיתוף במידע.

יחידת המודיעין

יחידות המודיעין בבתי המכס נועדו לסייע ליחידות השונות בהם, באמצעות אספקת מידע על מבריחי טובין, מבריחי סמים, מבריחי כסף ומבריחי אמצעי לחימה. על יחידת המודיעין לאסוף מידע ממקורות שונים, ובכללם משטרת ישראל, ולהזין אותו למערכת המידע הממוחשבת של מינהל המכס.

1. משרד מבקר המדינה השווה בין פעילותן של יחידות המודיעין בבתי המכס השונים בשנת 2011, בכל הנוגע לאיסוף יזום של פרטי ידיעות בתחום הברחות סמים והלבנת ההון והזנתם למערכת המידע הממוחשבת של מינהל המכס.

נמצא כי יחידת המודיעין בבית המכס נתב"ג הזינה את מערכת המידע של מינהל המכס בתשעה פרטי ידיעות בלבד. זאת לעומת 25 עד 45 הזנות שביצעו יחידות המודיעין בבתי המכס האחרים.

2. על פי נתוני בית המכס נתב"ג, מנעה היס"ם בבית המכס בשנת 2011 כ-120 מקרים של הברחות סמים. בבדיקה של משרד מבקר המדינה הועלה כי כל תפיסות הסמים לא נעשו בעקבות מידע מודיעיני, אלא נבעו מבדיקות אקראיות שוטפות.

3. יחידת המודיעין בבית המכס נתב"ג אינה יוזמת פעילויות, ופגישות עבודה מסודרות בינה ובין היס"ם ובין בודקי המכס בנתב"ג אינן מתקיימות.

4. על פי נוהלי העבודה של מינהל המכס, על יחידות המודיעין בבתי המכס להפעיל מקורות ולספק מידע שיוכל למקד את יחידת הבודקים במבריחים פוטנציאליים. על יחידת המודיעין להשיג את רשימות הנוסעים עוד לפני נחיתתם ולבדוק לגבי מי מהם קיים מידע מחשיד, למשל מי מהם נוהג לצאת את גבולות הארץ לתקופות קצרות; מי מהם נתפס בעבר בהברחות; ולמי מהם יש קשרים עם גורמי פשע.

הועלה כי לרוב מידע כזה אינו נמסר ליחידות הבודקים בנתב"ג.

עוד הועלה כי יחידת המודיעין בנתב"ג אינה מבקשת מיחידת הבודקים דיווח בדבר אפקטיביות המידע שמסרה להם, ולפיכך אינה יכולה לגבש מסקנות לייעול פעולתה.

לדעת משרד מבקר המדינה, על יחידת המודיעין בבית המכס נתב"ג לשפר ולייעל את עבודתה: עליה להשיג ולהפיץ מידע שיביא למיקוד הבודקים בעת ביצוע הבדיקות, וכן לבדוק אם נעשה במידע שימוש ובאיזה אופן, כדי שיהיה אפשר להפיק לקחים שיסייעו לייעל את תפקוד היחידה.

רשות המסים ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה כי לצורך איסוף מידע מודיעיני על מברחים פוטנציאליים נבנית תכנת מחשב חדשה וייחודית, שתוכל לבנות פרופיל של נוסעים שחשודים בהברחה ולסייע באיתורם.

5. ממרץ ועד לסוף אוקטובר 2012 התקבלו בבית המכס נתב"ג 45 ידיעות מודיעיניות ממשטרת ישראל בדבר חבילות שיש חשד שהן מכילות סמים, אשר אמורות להגיע לארץ. הנחיית רשות המסים קובעת כי יש להזין את פרטיו של מי שאמור לקבל את החבילה במערכת הממוחשבת. המערכת הממוחשבת אמורה להתריע על הגעת החבילה, כדי שיהיה אפשר לעכבה עד שישלים בית המכס את בדיקתה.

נמצא כי עובדי היס"ם בבית המכס נתב"ג לא הצליחו לאתר, בהסתמך על המערכת הממוחשבת, אף אחת מהחבילות שיש חשד שהן מכילות סמים, שכן במערכת הממוחשבת אין אפשרות לרשום את כל הפרטים של מי שאמור לקבל את החבילה. נוסף על כך, לא היה ניתן להסתמך על נתוני חברת דואר ישראל, שכן המעקב של החברה אחר החבילות אינו ממוחשב.

רשות המסים ציינה בתשובתה למשרד מבקר המדינה כי המערכת "אינה מאפשרת כיום טיפול ותיעוד בדיקה באופן פרטני... בשל מגבלה מיחשובית, הנושא מטופל לקראת מערכת דור חדש".

על רשות המסים לתקן בדחיפות את הליקויים שצוינו לעיל. לשם כך עליה לרתום לעזרתה את הגורמים הנוגעים בדבר, ובכלל זה משטרת ישראל וחברת דואר ישראל.

6. כאשר יחידת הבודקים בבית המכס נתב"ג מבצעת בדיקות באולם הנוסעים, היא תופסת לעתים הברחות טובין בכמויות מסחריות. מידע בדבר הברחות מסחריות הוא בעל חשיבות, שכן הוא יכול לתרום להרחבת רשימת הנישומים החייבים במס.

בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה כי בית המכס נתב"ג אינו מוסר מידע על הברחות למס הכנסה, אף שהדבר יכול לתרום להרחבת רשימת הנישומים ולחייבם במס. זאת אף שבמקרים מסוימים היו היקפי ההברחות גבוהים, עד כדי פתיחה בחקירה.

רשות המסים הודיעה בתשובתה למשרד מבקר המדינה כי "בכל הקשור להברחות מסחריות, אכן יש מקום להרחיב את רשת הנישומים... והוחלט לסנכרן בין מערכות המידע השונות של הרשות בכדי למקסם את הפוטנציאל הקיים להרחבת רשת הנישומים שאינם מדווחים ואינם רשומים בכל מערכי המס, במקרים שנמצא חשד שיש להם מקורות הכנסה מהברחות או מיבוא מסחרי".

יחידת הבודקים

כאשר בודקי המכס תופסים טובין מוברחים, אך כאלה המותרים ביבוא - על הנוסע המברח לשלם את המס בעבור הטובין המוברחים, נוסף על קנס מינהלי, ולאחר מכן יוחזרו לו הטובין. אם לא

שילם הנוסע את המתחייב על פי החוק, מועבר הטיפול בעניין ליחידת התפיסות בבית המכס. אם מדובר בטובין האסורים ביבוא, מועבר הטיפול בעניין ליחידה המתאימה בבית המכס - היס"ם או יחידת התפיסות. בבדיקת משרד מבקר המדינה בעניין זה הועלו ליקויים אלה:

1. כאשר נתפסים טובין מוברחים, על הבודקים באולם הנוסעים בנתב"ג למלא טופס ידני. הועלה כי מילוי הטופס נעשה שלא על פי כללים אחידים. כמו כן, כתב היד בטופס וחתימת הבודק עליו אינם תמיד ברורים דיים, ולפיכך פעמים רבות אי-אפשר לדעת מיהו הבודק שמילא את הטופס ומהם פרטי האירוע. טופס שמולא באופן לא ברור מועד לתקלות ועלול להביא לקשיים בבירור תלונות של נוסעים. נמצאו מקרים שבהם התלוננו נוסעים שנבדקו שטובין שנתפסו במכס לא הוחזרו להם, אולם בשל אופן מילוי הטפסים נתקל בבירור התלונות הללו בקשיים.

משרד מבקר המדינה מעיר כי על רשות המסים לבדוק בקפידה את התלונות לגבי היעלם של טובין במקרים שלגביהם נטען כי לא הוחזרו לבעליהם. כמו כן, על רשות המסים לפעול למחשוב טופס התפיסה בנתב"ג, כדי לאפשר בקרה טובה יותר על עבודת הבודקים ועל התפיסות שנעשו.

בתשובתו של מנהל רשות המסים למשרד מבקר המדינה צוין כי טופס תפיסה ממוחשב נכלל במערכת המכס הממוחשבת שנמצאת כיום בפיתוח. לדבריו, טופס זה ימולא על פי כללים אחידים, ויכלול בו כל המידע הרלוונטי.

2. בחוק איסור הלבנת הון נקבע כי על הבודקים מוטל גם לבדוק הכנסת כסף למדינה באופן בלתי חוקי. על פי חוק זה, על הנוסעים להצהיר על הכנסה של כסף מזומן או של המחאות בנקאיות והמחאות נוסעים שערכם גדול מהסכום שנקבע מדי פעם בפעם לצורך עניין זה (במועד הביקורת היה הסכום 100,000 ש"ח); ואולם הם אינם חייבים להצהיר על המחאות אישיות. יצוין כי ניתן להמיר המחאות אישיות בדוכנים לשירותי המרת כסף³, וממילא להכניס כסף לארץ ללא פיקוח.

בבדיקת משרד מבקר המדינה הועלו מקרים שבהם נמצאו ברשותם של נוסעים שנבדקו בבואם לארץ המחאות אישיות בסכומי כסף הגבוהים מ-100,000 ש"ח.

לדעת משרד מבקר המדינה, על רשות המסים ועל הרשות לאיסור הלבנת הון ליזום תיקון של הנהלים, התקנות והחוק, כדי שיהיה אפשר להחיל את האיסור הנוגע להלבנת הון גם על המחאות אישיות.

היועצת המשפטית של הרשות לאיסור הלבנת הון ומימון הטרור השיבה למשרד מבקר המדינה בינואר 2013 כי "במסגרת הצעת חוק איסור הלבנת הון (תיקון מספר 10), התשע"ב-2011 (אשר עברה קריאה ראשונה ביום 19.12.11), הוצע לתקן את החוק במספר נושאים, במטרה לייעל את יישומו של החוק ולהתאים את החוק לדרישות הבין-לאומיות העדכניות בעניין איסור הלבנת הון ומימון הטרור. הוצע, בין היתר, להרחיב את הגדרת המונח 'כספים'... [ולקבוע שהיא תכלול] מזומנים, המחאות בנקאיות, המחאות נוסעים, ניירות ערך למוכ"ז, שטרות סחירים, כרטיס תשלום וכל אמצעי תשלום אחר למוכ"ז".

עד אפריל 2013 טרם הוסדר הנושא.

3 מבקר המדינה, דוח שנתי 60 (2010), בנושא "הפיקוח על נותני שירותי מטבע", עמ' 133.

טרקלין העסקים

טרקלין העסקים ("מצדה") ממוקם בטרמינל 1 (נמל התעופה הישן). הטרקלין משרת אורחים רשמיים של המדינה ואת מי שמשלמים עבור שירותי הטרקלין. הנוסעים, אורחי הטרקלין, יורדים מהמטוס ביציאה מיוחדת ומגיעים אליו ברכב מיוחד, מלווים בנציג הטרקלין. בטרקלין העסקים יש שלושה חדרי המתנה. הבדיקות הביטחוניות, ביקורת הגבולות וביקורת המכס מתבצעות בטרקלין.

בבדיקת משרד מבקר המדינה הועלה כי בטרקלין העסקים נתב"ג אין מסלול אדום ומסלול ירוק, ובמקום זאת הנוסעים נדרשים למלא הצהרת מכס בדבר הטובין שהביאו עמם. הועלו כמה ליקויים הנובעים ממצב זה ומהיעדר תנאים פיזיים מספקים לביצוע הבדיקות:

1. המקבלים את פני הנוסעים יכולים להיכנס לטרקלין העסקים תמורת תשלום ולהמתין עם הנוסעים עד לסיום כל הבדיקות. ניתן לנצל מצב זה לביצוע הברחות.
2. בית המכס נתב"ג מפעיל רק עובד אחד במשמרת בטרקלין העסקים. כאשר נוחתים כמה מטוסים בו-בזמן ומספר רב של נוסעים מגיע לטרקלין, אין די בעובד אחד כדי לבצע את הבדיקות ולפקח על המתרחש.
3. מכשיר השיקוף שמשמש את בית המכס נתב"ג בטרקלין העסקים הוא מכשיר ייעודי לתיקי יד ולא למזוודות. במקרה הצורך נאלץ אפוא עובד בית המכס לבדוק את המזוודות בדיקה ידנית. בטרקלין העסקים אין חדר לביצוע בדיקות ידניות, ומשום כך בעת הבדיקה נאלצים עובדי בית המכס לפתוח את המזוודה על תכולתה לפני שאר הנוסעים. מכיוון שהנוסעים המשתמשים בטרקלין העסקים הם אורחים של מדינת ישראל או מי שמשלמים כדי לקבל שירות ייחודי זה, הרי שיש בכך משום פגיעה ברמת השירות שהם אמורים לקבל וכן פגיעה בפרטיותם. בשל כך קיים חשש כי עובדי בית המכס יימנעו מלבצע את כל הבדיקות שהיו מבצעים אילו היה הנוסע הנבדק עובר באולם הנוסעים.
4. כאשר נוסע המשתמש בטרקלין העסקים חשוד בהברחת טובין על גופו, הוא צריך להיבדק באמצעות משקף ייעודי לגוף האדם, הממוקם בטרמינל 3. גם במקרה זה קיים חשש כי בשל מעמדו של הנוסע יימנעו עובדי בית המכס מלהפנותו לטרמינל המרוחק.

משרד מבקר המדינה מעיר כי על רשות המסים לפעול להימצאותם של כל האמצעים הנדרשים לביצוע בדיקות למניעת הברחות בטרקלין העסקים.

הרשות השיבה למשרד מבקר המדינה כי "תפעל למציאת פתרון הולם" בעניינים האמורים.

ועדת התפיסות

1. ועדת התפיסות של בית המכס נתב"ג קובעת אם על מי שהבריה טובין המותרים ביבוא יוטל קנס מינהלי או שיוגש נגדו כתב אישום. בנוהלי רשות המסים נקבע כי לפני ועדת התפיסות יובאו מקרים שבהם כמות הטובין שנתפסה הייתה רבה, וכן מקרים שבהם הטובין שנתפסו היו בעלי ערך כספי גבוה או נתפסו בנסיבות שבהן התעורר חשד לכוונה פלילית. בוועדת התפיסות של בית המכס נתב"ג מכהנים נציג מהנהלת בית המכס, יועץ משפטי ברשות המסים וממונים על יחידת שונות בבית המכס. בכל ישיבה של ועדת התפיסות דנים ב-10 עד 15 מקרים של הברחות.

בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה כי עד יוני 2012 נמסרו לחברי ועדת התפיסות של בית המכס נתב"ג פרטי האירועים שבהם היה עליהם לדון רק בעת התכנסותה של הוועדה. חברי הוועדה לא יכלו אפוא ללמוד את פרטי המקרים לעומקם ולהשוותם למקרים שאירעו בעבר - כדי לקבל החלטה מיטבית. דברים אלה אמורים בייחוד לגבי חבר הוועדה שהוא יועץ המשפטי ברשות המסים, מכיוון שעליו גם לבחון אם החקירה נעשתה כנדרש.

בעקבות הערת משרד מבקר המדינה בנושא זה החל בית המכס נתב"ג ביוני 2012, בעת ביצוע הביקורת, להביא לפני חברי הוועדה את פרטי המקרים יום לפני מועד התכנסותה.

2. ביוני 2010 הכינה הסגנית הבכירה של היועץ המשפטי של רשות המסים חוות דעת בנושא הברחת טובין על ידי קטינים. לפי חוות הדעת, אין להגיש כתבי אישום נגד קטינים שעברו במסלול הירוק בלי שהצהירו על טובין חייבי מכס שהם נושאים. עוד נאמר בחוות הדעת שגם אם הטילה ועדת התפיסות בבית המכס קנס מינהלי על הקטין, או שהקטין עצמו ביקש להישפט - יש לוותר על הקנס ועל הגשת כתב אישום ולהסתפק בהחרמת הטובין בלבד. עם זאת צוין כי אם הקטין מבצע את העברה שוב או שהעברה נעשתה בנסיבות מחמירות, יש לפנות לייעוץ המשפטי של רשות המסים להגשת כתב אישום.

בבדיקת משרד מבקר המדינה הועלה כי אכן נתפסו קטינים בהברחות סגריות בכמויות מסחריות. אולם בהתאם למדיניות רשות המסים לא ננקטו נגדם צעדי ענישה. קיים חשש כי מצב זה יכול לשמש תמריץ לניצולם לרעה לצורך הברחות.

לדעת משרד מבקר המדינה, כדי ליצור הרתעה יש לפעול בראש ובראשונה נגד מי שמנצל קטינים להברחות.

סיכום

בדיקת משרד מבקר המדינה בבית המכס נתב"ג העלתה כמה ליקויים בפעילותן של היס"ם ויחידת המודיעין בו. נוסף על כך הועלה כי לעתים תנאי העבודה של יחידת הבודקים בבית המכס אינם מאפשרים להם לבצע בדיקות כנדרש. יש על כן לשפר את מערכת הגילוי של הברחות טובין וסמים בבית המכס.

על רשות המסים לבחון אם היעדים שנקבעו בהחלטת הממשלה בנוגע להקמת יחידה למניעת הברחות סמים הושגו במלואם. כמו כן, על רשות המסים לדאוג לתנאים מתאימים בבית המכס נתב"ג לביצוע חקירות; לשיפור ההכשרה של עובדיה; לקיצור משך הטיפול בבקשות המשטרה לקבלת מידע; ולשיפור ניכר של עבודת יחידת המודיעין בבית המכס.

נוסף על אלה, משרד מבקר המדינה ממליץ לנקוט פעולות אכיפה נגד מי שהשתמשו בקטינים להברחות טובין בכמויות מסחריות, וכשנדרש גם נגד הקטינים עצמם - כדי למנוע תמריץ לשימוש בקטינים להברחות.

